

MAKRO EKONOMİ POLİKALARINDAKİ EKSEN KAYMASI

BU SUNU PROF. DR. MEHMET KARAGÜL'ÜN DÜNYA EKONOMİSİ KİTABINDAN
PROF. DR. MAHMUT MASCA TARAFINDAN DERLENMİŞTİR

- İktisat teorileri, genel geçer kurallardan oluşmadığı için yaşanan sosyal ve ekonomik dönüşüme göre dinamik bir biçimde sürekli yenilenme ihtiyacı içindedir.
- Tarihi süreçte varlığını koruyabilmiş başlıca iktisat teorilerini; Feodal Düzen, Merkantilizm, Fizyokratlar, Klasik İktisat, Marksist Eleştiri, Keynesyen Ekonomi, Monetaristler ve Akılcılar ile Neo-Liberal İktisat şeklinde sıralamak mümkündür.

TOPRAK DEĞER SİSTEMİ: FEODAL DÜZEN

- Feodal yapı, Roma İmparatorluğu'nun yıkılışından güçlü milli monarşilerin ortaya çıkışına kadar geçen sürede Avrupa'da hâkim olan sosyal ve ekonomik yapı şeklindedir.
- Orta Çağda Avrupa Kıtasında görülen toplumsal, siyasal ve ekonomik düzen Feodalizm veya Derebeylik olarak ifade edilmektedir. Feodalizm, köken olarak Latince feodum (tımar) taşınabilir değerli mal anlamına gelen Cermen kökenli bir kelimedenden oluşmaktadır.

FEODAL DÜZENİN OLUŞUMU

- Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla *feodal sistem* ortaya çıkmış olsa da kurumsallaşıp tipik şeklini alması 9. ve 10. yüzyılları bulmuştur. Bu tarihlerde Avrupa'da ağır saban ve üzenginin bulunması ve yaygın olarak kullanılır hale gelmesi, feodal sistemin oluşumunu hızlandırmıştır.
- **Feodal Sistemde Siyasi İktisadi ve Sosyal Yapı**
- Tabanı geniş ve tepesi oldukça dar bir piramide benzeyen feodal sistemin siyasi yapısı, en üstte *kral* ya da, imparator ve altında kendisine bağlı soylular, onların altında diğer alt soylular ve tabanda ise çalışanlar ve kölelerin içinde olduğu serfler bulunmaktadır.
- Feodal sistemdeki iktisadi yapı, soylunun toprağında üretim yapan ve çok azını kendilerine ayırabilen köylülere dayanmaktadır. Ticaret henüz gelişmediği için uzmanlaşma ve iş bölümü yoktur. Üretimin tek kaynağı toprak olduğundan zenginliğin ölçüsü de topraktır.
- Feodal örgütlenmede toplumsal sınıflar, Asiller (Soylular), Ruhban sınıfı ve Serfler olarak ifade edilen Köylülerden oluşmaktadır.

FEODALİZMİN YIKILIŞI

- Feodal sistemin yıkılması, Avrupa'daki iktisadi yapının dönüşümüne bağlı olarak güç dengelerinin değişmesiyle gerçekleşmiştir. Söz konusu değişimdeki en önemli etken 10. ve 11. yüzyıllarda Avrupa'da ticaretin gelişmesidir.
- Ticaretin canlanması, bir yandan Avrupa'daki krallara, bu aktiviteyi vergilendirerek iyi bir gelir elde etme imkânı sağlarken, öte yandan da ticaret ile zenginleşen yeni **burjuva** sınıfından destek alan krallar feodal beyler karşısında güç kazanmaya başlamışlardır.
- Feodal beylerin önceki iktisadi gücünü kaybetmesi ve kralların ticaret vergileri ile merkeze bağlı bir ordu kurabilecek duruma gelmesi, feodal beyler üzerinde denetimlerini arttırmalarına imkân sağlamıştır. Devamında ateşli silahların da ortaya çıkmasıyla krallıklar, merkezin güçlü olduğu mutlakıyetçi monarşilere dönüşmüştür.

ALTIN DEĞER SİSTEMİ: MERKANTİLİZM

- Merkantilizm olarak adlandırılan sistem, 16. ve 17. yüzyıllarda ticaret yapan toplumların büyük bir kısmında uygulanan ve ana amacı, ithalatı kontrol edip ihracatı teşvik yoluyla altın birikimi sağlamak olan bir iktisat politikasıdır.
- Görüldüğü üzere, müdahaleci bir sistemi öngören Merkantilist düşünce için güçlü bir merkezi idare ve devlet zorunlu idi.

MERKANTİLİST SİSTEMİN GÜN BATIMI

- Merkantilist sistemin güç kaybında siyasal özgürlüklerin geliştirilmesi talebi kadar, ekonomik özgürlüklerin arttırılması düşüncesi de rol oynamıştır. Onlara göre müdahale ne kadar az olursa, ekonomi de o kadar iyi çalışırdı. Ayrıca kısıtlama ve müdahalelerin ortadan kalkması, hem kişiler hem de ekonomi için çok daha iyi olacaktı.
- **Liberal Düşüncenin Tan Vakti ve Fizyokrasi**
- Merkantilist sistem, genel olarak sanayi üretimine önem verdiğinden, büyük ölçüde tarımla uğraşan kesimin tepkisine maruz kalmaktaydı. Uzun yılların getirdiği alışkanlıkların ve birikimin sonucu olarak halk, bir türlü Merkantilist düzeni kabullenememiş, dolayısıyla onu ortadan kaldırmak için devamlı surette mücadele vermişti. Bunun sonucunda, Liberalizme giden yoldaki en önemli adım atılarak, Fizyokrasi olarak adlandırılan iktisadî düşünce akımı ortaya çıkmış oldu.
- Önde gelen ismi Dr. F. Quesnay olan, 18. yüzyılda, [Fransa](#)'da ortaya çıkan ve Tabii Kanun düşüncesini savunan bu ekol, "fizyokratlar" olarak adlandırılmaktadır. Bu düşünce sistemi, Merkantilizmde geçerli olan devlet müdahalesine karşı çıkararak, toplumlarının Doğal Kanunla yönetilmesi gerektiğini savunmaktadırlar.

KLASİK İKTİSAT: ADAM SMİTH

- Klasik İktisat Teorisini, Merkantilist düşüncenin savunduğu tek taraflı ticaret anlayışının devam ettirilememesinden kaynaklanan iktisadi sorunları, çözmeye yönelik yeni bir felsefi girişim olarak değerlendirmek mümkündür.
- **Adam Smith ve Milletlerin Zenginliği**
- Ekonomi biliminin sistematik hale gelmesinde son derece önemli bir rol alan *Milletlerin Zenginliği* eseri, serbest ticaretin İngiltere ve ABD'de giderek yaygın hale geldiği bir dönemde 1776'da yayımlandığında, Avrupa'nın en etkili kitaplarından birisi olma özelliğine sahip olmuştur. Çünkü ilgili kitap ekonomik başarı için büyük külçe rezervlerinin önemli olduğunu savunan **Merkantilizme** karşı en güçlü eleştirileri içermekteydi. Bu eleştirilerde; altın yerine üretimin, toprak yerine de uzmanlaşmış işgücünün, üstünlüğü savunulmaktaydı.
- Ayrıca A. Smith ilgili kitabında “görünmez el” tarafından yönlendirilen serbest piyasa işleyişini savunurken, bencillik ve açgözlülüğün insanların harekete geçmelerini sağlayarak iktisadi gelişmeyi tetikleyen temel faktör olduğunu ileri sürmekteydi. Ancak yine de işadamlarına karşı dikkatli olunması gerektiğini ve **tekelleşmeye fırsat verilmemesini** önemle vurgulamıştır.

KLASİK İKTİSADIN İLKELERİ

- Klasik iktisadın öngördüğü ekonomik sistem, devletin yetkilerinin sınırlandığı, uzmanlaşmanın ön plana çıktığı, liberal bir anlayışa dayanmaktadır.
- Tam rekabet piyasası olarak da adlandırılan ve *görünmez el* ile işleyen piyasanın doğal dengesine ulaşması, temelde ücret ve fiyatların hem aşağı hem de yukarı tam esnekliğine bağlıdır. Kişilerin bencil oluşu, az zahmetle çok faydaya ulaşma isteği piyasanın itici gücü olarak kabul edilmektedir.
- Fizyokratlarda servetin kaynağı olarak görülen toprak, Klasik iktisadi düşüncede emek ile ikame edilmektedir. Özellikle uzmanlaşmış emek iktisadi zenginliğin temelidir. Bu nedenle emek, ülkelerin zenginliğini arttıran asıl faktördür

-
- Smith, *bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler* ilkesini benimsemiş ve üretim faktörlerinin bir kesimden diğerine serbestçe geçebilmesi gerektiğini kuvvetle savunmuştur.
  - Paraya mübadele aracı olma dışında herhangi bir fonksiyon tanımayan A. Smith, para artışının üretimi değil, *miktar teorisi* gereğince sadece fiyatları arttıracığını ileri sürmüştür.

LİBERAL KAPİTALİZM VE MARKSİST ELEŞTİRİ

- **Liberal Kapitalizmin Temelleri**
- Kapitalizm;Avrupa'da feodalizmin çöküşünden bugüne süregelen; Sermayecilik, Serbest Piyasa İktisadı, Serbest Girişim İktisadı, Liberal Sistem, Serbest Ticaret, Karma Ekonomi isimleriyle ifade edilen iktisadi uygulamaların ortak adıdır. Kapitalist iktisadın temel özelliği; üretim faktörlerinin büyük çoğunluğunun özel ellerde toplanması ile gelir ve ürün bölüşümünün büyük ölçüde piyasalar tarafından gerçekleştirilmesine dayanmaktadır.
- Özellikle, sanayi devrimiyle birlikte yaygınlaşan işçi sınıfının ve onun içine düştüğü olumsuz şartların,Avrupa'daki Kapitalist sisteme yönelik eleştirilerin yaygınlaşmasında hatta önemli ölçüde taraftar bulmasında etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu eleştirilerin en etkili olanı ise hiç şüphesiz Karl Marks'ın önderlik ettiği, sosyalist temelli Marksist eleştiridir.

MARKSİST ELEŐTİRİNİN DAYANAKLARI

- Marksist felsefenin doğuşunda etkili olan iktisadi gelişmeleri; üretim, paylaşım, mülkiyet ve yıkıcı rekabet alanlarında toparlamak mümkündür.
- Kapitalizmde üretim faktörlerinin her türlü hakka ve güvenceye sahip olan burjuva sınıfının elinde toplanmasına karşılık, üretimin kaynağı olarak kabul gören emeğin, hiçbir hak ve güvenceye sahip olmadan çok ağır şartlar altında çalışmak zorunda kalması en fazla eleştiri konusu yapılan bir uygulamadır.

-
- Marksist düşünceye göre, emek üretimin temel faktörü olmasına rağmen, üretimden ve gelirden hak ettiği payı alamayışı, Kapitalist sistemdeki sömürü düzeninin kaynağını oluşturmaktadır.
  - Marksist felsefenin Kapitalizme yönelttiği en önemli eleştirilerden bir başkası, mülkiyet üzerine olmuştur. Marksist düşünceye göre üretim toplum tarafından ortaklaşa gerçekleştirilmesine rağmen, onun faktörlerinin özel kesimin elinde toplanması doğru değildir.

MARKSİST ELEŐTİRİNİN ETKİLERİ

- Gelişmiş ülkelerde eleştirel yaklaşımlar, Azgelişmiş ülkelerde olduğu gibi bir çatışma nedeni görülmediğinden ondan faydalanma çabası gündeme gelmektedir.
- Bu bağlamda Marksist eleştiriye içselleştiren Kapitalist düzen, özellikle çalışanlar konusunda bir dizi iyileştirici önlemler alarak “sosyal devlet” kavramının doğmasına imkân vermiştir. “Vahşi kapitalizm”, “Sosyal devlet” kavramı ile keskin ve uç uygulamalarını yumuşatarak daha kabul edilebilir ve yaşanılır bir sistem olma özelliği kazanmıştır.
- Çünkü “sosyal devlet” ilkesiyle, çalışanlara, asgari ücret garantisi, emekli olma hakkı, sağlık güvencesi ve sendika kurma ve üye olma yetkisi verilmiştir. Bütün bu uygulamalar bir manada kabul edilebilirliği oldukça zor olan ilkel Kapitalizmin Dünya üzerinde daha kolay kabul edilebilirliğine katkı sağlamıştır.

- 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılması ve 1991'de de SSCB'nin parçalanmasının ardından Doğu Bloğunun dağılmasıyla Katı kapitalizmi tekrar ilkel "vahşi kapitalizme" dönüş sinyalleri vermeye başlamıştır. Bu emarelerin en önde gelenleri "sarı sendikacılık" olarak ifade edilen hükümetlerle dirsek temasında olan sendikacılık anlayışı, eğitim, sağlık hatta güvenlik hizmetlerinin ticarileştirilmesi ve özelleştirme uygulamaları ile kamunun etkisizleştirilmesi şeklinde sıralanabilir.
- Görüldüğü üzere; *Marksizm, belli ölçüde Kapitalist sisteme yönelttiği eleştirilerde tutarlı olsa da hatta Kapitalist düzenin ehlileştirilmesi konusunda olumlu katkılar sağlasa da alternatifini olarak önerdiği sistem açısından aynı başarıyı gösterebilmiş değildir.*

POLİTİK İKTİSAT: KEYNESYEN EKONOMİ

- **Keynesyen İktisadı Hazırlayan Şartlar**
- Dünya'nın o güne kadar yaşadığı en geniş kapsamlı krizlerden olan Dünya Ekonomik Buhranı, 1929 başlayıp 1930'lu yıllar boyunca etkileri devam ettirmiştir.
- Büyük Dünya Bunalımına kadar tartışmasız hükümdarlığını sürdüren mikro temelli, liberal anlayışa dayanan Klasik İktisat Teorisinin tahtı, bu krizle birlikte ciddi bir biçimde sallanmaya başlamıştır. Devamında ise makro temelli, müdahaleci anlayışı savunan Keynesyen İktisadın önünün açıldığını görmekteyiz.

KEYNESYEN İKTİSADIN POLİTİK ÖNERMELERİ

- Keynesyen görüş; görünmez elin olmadığını dolayısıyla tam istihdam dengesinin de ancak rastlantı olabileceğini iddia etmektedirler.
- Keynesyen iktisat; özellikle ücretlerin ancak yukarı yönünde esnekliğe sahip olduğunu bu itibarla tam istihdamın mümkün olamayacağını buna karşılık sadece eksik istihdamın gerçekleşebileceğini öngörmektedirler.
- Keynesyen İktisat, Devletin iktisadi hayatta vazgeçilmez bir faktör olduğunu, çünkü kamu müdahalesi olmadan ekonomik hayatın sürdürülemeyeceğini ifade etmektedirler.

- Keynes, maliye politikalarını ekonominin olmazsa olmaz araçlarından kabul etmektedir.
- Keynesyen görüş; ekonomik olaylara makro temelli ve talep yönlü bir tarzda yaklaşmaktadır. Bundan kasıt, iktisadi hayatı yönlendirmek, ancak makro ölçekte ve talep politikaları ile mümkün olabilecektir
- Keynesyen iktisadın bir başka önemli tezi, Philips Eğrisi olarak da ifade edilen enflasyon ile işsizlik arasındaki değiş tokuştur.
- Bu görüş uzun yıllar Keynesyen iktisadın tartışmasız politik önermelerinden biri olarak hükümetlerce kabul edilip uygulanmıştır.
- Keynes'in bu önermelerini genel geçer iktisat kuraları olarak değil de o devirde yaşanan Büyük Bunalıma çözüm üretme gayreti olarak kabul etmek çok daha tutarlı olacaktır.

KLASİK TEMELLİ YENİ ARAYIŞLAR

- 1960'ların sonuna kadar etkinliğini sürdüren Keynesyen yaklaşımlar, 1970'li yıllarda ağırlıklı olarak petrol ithal eden gelişmiş ülkelerde görülen ve “stagflasyon” olarak adlandırılan enflasyon ile durgunluğun eşzamanlı olarak yaşandığı iktisadi krizle birlikte tahtını kaybetmiştir.
-
- **Monetaristler/Paracılar**
  - Monetarist Teorinin temel dayanaklarını aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:
  - Esasen *piyasaların kendi kendisini temizleme yeteneğine* sahip olduğunu savunan Monetarist görüşe göre, piyasalara müdahaleye gerek yoktur.
  - Piyasa sisteminde *uyarlayıcı bekleyişler* geçerlidir. Bu teori, geçmiş tecrübeler ve yanılma paylarını dikkate alarak geleceği öngörme yöntemine dayanmaktadır.
  - *Emek piyasasında İşçi Yanılma Modeli* geçerlidir. Buna göre, nominal ücret artışını reel ücret artışı zanneden işçiler, geçici olarak emek arzını artırırılar bu da piyasalarda bir süreliğine dalgalanmalara yol açabilir.
  - Ayrıca emek piyasalarında, emek arzı beklenen ücretin fonksiyonudur.

- Monetarist Teorinin temel dayanaklarını aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:
- Esasen piyasaların kendi kendisini temizleme yeteneğine sahip olduğunu savunan Monetarist görüşe göre, piyasalara müdahaleye gerek yoktur.
- Piyasa sisteminde *uyarlayıcı bekleyişler* geçerlidir. Bu teori, geçmiş tecrübeler ve yanılma paylarını dikkate alarak geleceği öngörme yöntemine dayanmaktadır.
- *Emek piyasasında İşçi Yanılma Modeli* geçerlidir. Buna göre, nominal ücret artışını reel ücret artışı zanneden işçiler, geçici olarak emek arzını artırırlar bu da piyasalarda bir süreliğine dalgalanmalara yol açabilir.
- Ayrıca emek piyasalarında, emek arzı beklenen ücretin fonksiyonudur.

RASYONELLER/AKILCILAR

- 1970'li yıllarda Keynesyen iktisada alternatif olarak ortaya çıkan klasik temelli ikinci akım Rasyonel Beklentiler hipotezidir.
- Rasyonellerin temel yaklaşımı, *piyasalarda rasyonel/Akılcı beklentilerin geçerli olduğu görüşüdür*. Bu sava göre, kendi çıkarlarını korumak amacıyla olan kişiler, piyasalar hakkında her türlü bilgiye sahip olduğundan bu bilgileri kullanarak hükümetin muhtemel politikalarına karşı önceden önlem alacaklar ve böylece hükümet politikaları etkisizleştirilecektir. Bu da kamu müdahalelerinin gereksizliği anlamına gelmektedir.

ARZ YANLI İKTİSAT

- Özellikle 1980'li yıllarda ABD'de ve İngiltere'de ciddi taraftar bulmuş olan Arz Yanlı İktisat, Klasik iktisadın bir başka yeni boyutu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik büyüme ve istihdam artışı tamamen üretim artışına bağlı kabul edildiğinden kamudan üretimi destekleyici önlemler almasını talep eder.
- Vergi oranlarının düşürülmesini öngören Arz yanlı iktisat, en uygun vergi oranında “Lafer eğrisi” yöntemi ile en yüksek vergi hâsılatına da ulaşabileceğini ileri sürmektedir.

TEK KUTUPLU DÜNYA DÜZENİ: NEO-LİBERAL İKTİSAT

- Toplumsal kalkınmanın ve her türlü sosyo-ekonomik meselenin ancak özel mülkiyet ve piyasanın kendi işleyişiyle sağlanabileceği görüşünü savunan, bu çerçevede her nevi kontrolün ve müdahalenin gereksiz olduğunu iddia eden Neo-Liberal politikalar, “Washington Uzlaşması” olarak bilinen aşağıdaki ilkelerle genel çerçevesini çizmiştir. Bunlar:
- Kamu harcamalarının eğitim, sağlık ve alt yapı ile sınırlandırılması ve mali disiplinin sağlanması,
- Her türlü müdahalenin kaldırılması,
- Özel mülkiyet haklarının garanti altına alınması,

- Vergi oranları düşürülerek tabana yayılması,
- Faiz oranlarının serbestleştirilmesi, (finansal liberalizasyon)
- Rekabetçi bir döviz kuru politikasının hayata geçirilmesi,
- Dış ticaretin önündeki her türlü engelin kaldırılması
- Finansal serbestleşmenin her alanda mutlak manada sağlanması,
- Doğrudan ve dolaylı her nevi yabancı yatırımların önündeki bütün engellerin kaldırılması,
- Kamunun elindeki bütün iktisadi kuruluşların özelleştirilerek devlet kontrolünden çıkarılmasıdır.

SON SÖZ:ASLINDA İKTİSAT TEORİLERİ...

- İktisat teorilerinin temel ayrışma noktası, hep iktisat politikalarında kamu müdahalesine ihtiyaç vardır ya da yoktur şeklinde kendisini göstermektedir. Ancak bu tarzda kesin bir ayrıma gitme yerine koşullara göre politika üretilmesi gerektiğini söylemek çok daha doğru olsa gerek.
- Bu bağlamda, istikrarlı iktisadi ve siyasi bir ortamda müdahaleden olabildiğince kaçınmak gerekirken, istikrarsızlığın olduğu ya da emarelerinin görüldüğü durumlarda müdahaleden hiçbir şekilde kaçınmamak gerektiğini kabul etmek gerekir.

- Bu durumu; sağlıklı bir bünyenin beslenme tarzı ile hasta bir bünyenin beslenme tarzı arasındaki farka benzetmek mümkündür. Sağlıklı bir bünye aşırılıklardan kaçınmak şartıyla, herhangi bir doktor kontrolüne ihtiyaç duymadan beslenmesini gerçekleştirebilirken, hasta bünyenin neyi tüketip tüketmeyeceği, hatta ne kadar tüketeceği doktor tarafından belirlenmek zorundadır.
- Bütün bu değerlendirmeler çerçevesinde her toplumun, bugünü ve geleceği için önceki dönemler için oluşturulmuş teorileri kendisine rehber edinmek yerine, kendine ait fırsat ve kısıtlarını dikkate alarak geleceği için özel politikalar oluşturmak zorunda olduğunu söyleyebiliriz.

